

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อการศึกษาถึงชุมชนในการสืบทอดแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้คือ

1. แนวคิดการขัดเกลาและการถ่ายทอดทางสังคม
2. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
3. แนวคิดเครือข่าย
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของป่าและการจัดการป่าไม้
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการขัดเกลาและการถ่ายทอดทางสังคม

การขัดเกลาและการถ่ายทอดทางสังคมนั้น เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ของคนในสังคมซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นกระบวนการที่มากกว่าการศึกษาอย่างเป็นทางการ แต่หมายรวมถึงการยอมรับเจตคติ คุณค่า พฤติกรรม อุปนิสัยและทักษะ ซึ่งไม่เพียงจากโรงเรียนเท่านั้นหากแต่ยังได้รับจากครอบครัว สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เกิดเป็นความหลากหลายในการขัดเกลาของบุคคล โดยมีความมุ่งหมายที่จะเป็นกระบวนการที่เชื่อมบุคคลและสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้สมาชิกเกิดภาวะความรับผิดชอบร่วมกัน และผูกพันยึดมั่นในคุณค่านั้นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เชื่อกันว่า การเป็นสมาชิกของสังคมหรือองค์กรจะสมบูรณ์เมื่อผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวขัดเกลาเป็นตัวส่งผ่านแบบแผนทั้งหลาย จนสามารถใช้ระบบสัญลักษณ์นั้นกำหนด เป็นความหมายร่วมตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องและสั่งสมเอาประสบการณ์และความชำนาญเหล่านี้ไว้ จนสามารถเป็นตัวแทนที่จะส่งผ่านไปสู่มหาชนรุ่นต่อไป (พิทยา สายหู, 2524, หน้า 92-99)

ในบรรดานักสังคมวิทยามีความเห็นพ้องกันประการหนึ่งว่า การขัดเกลาทางสังคมทำหน้าที่ในการดำรงรักษากลุ่มสังคมโดยมุ่งส่งเสริมการดัดแปลงของบุคคลต่อกลุ่ม ดังนั้นการถูกขัดเกลาทางสังคมก็คือ การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมนั่นเองหรืออาจกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า การขัดเกลาและการถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่เชื่อมบุคคลกับสังคมเข้า

ด้วยกัน มองในแง่หนึ่ง การขัดเกลาทางสังคมจึงมีผลดีต่อทั้งบุคคลและสังคม ซึ่งกล่าวในเชิงเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่า ผลทั้งหลายที่เกิดจากการขัดเกลาทางสังคมมีแต่ข้อดีหรือมีภาระหน้าที่ หากแต่หมายถึงว่าการขัดเกลาทางสังคมสนองภาระหน้าที่สำคัญบางประการสำหรับกลุ่มสังคมและบุคคล

อาจจะพิจารณาการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นกลไกการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เป็นกลไกแห่งการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มนำไปปฏิบัติตามวิธีของกลุ่มโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม โดยการทำให้บรรทัดฐานและคุณค่าต่าง ๆ ของกลุ่มกลับกลายเป็นบรรทัดฐานและคุณค่าของตัวเอง (โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม)
3. เป็นรากฐานแห่งการเรียนรู้บทบาท เนื่องจากทำให้เกิดความเข้าใจธรรมชาติของโครงสร้างทางสังคมและตำแหน่งของตนเองภายในโครงสร้างดังกล่าว รวมทั้งความคาดหวังต่าง ๆ สำหรับคนในตำแหน่งแห่งงานนั้น
4. เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางที่ก่อรูปาร่าง และเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของตนเอง เหตุผลเพราะเคยเป็นใคร ปัจจุบันเป็นใคร และจะเป็นอะไรต่อไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ผุดขึ้นมาจากเตาหล่อหลอมแห่งประสบการณ์ที่เรียกว่า "กระบวนการขัดเกลาทางสังคม"

สุพัตรา สุภาพ (2522, หน้า 80) ได้มองการขัดเกลาทางสังคมว่าเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นหรือวางไว้เพื่อเป็นแนวทางและแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองซึ่งการขัดเกลาอาจจะออกมาในรูป

1. การอบรมสั่งสอนโดยตรง ซึ่งเป็นการอบรมที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในสังคม ได้เข้าถึงแบบแผนที่กลุ่มสังคมได้ร่วมกันวางเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ การอบรมโดยตรงมักจะพบได้ตามครอบครัว โรงเรียนและวัด เป็นต้น
2. การอบรมสั่งสอนโดยอ้อม เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติของบุคคลเอง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามที่เหมาะสม และได้รับการยอมรับจากสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก เช่น เด็กเลียนแบบการแสดงออกของพ่อแม่ เพื่อเรียนรู้มารยาทจากเพื่อนกลุ่มเดียวกัน เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคม เป็นกลไกควบคุมสังคมที่แพร่หลาย เพราะบรรทัดฐานทางสังคมได้กำหนดไว้โดยสมาชิกของกลุ่ม และเป็นสิ่งที่เห็นพ้องกันระหว่างสมาชิกซึ่งได้รับการ

ขัดเกลาทางสังคมมาก่อน และจะอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น โดยจะถูกสมาชิกเก่าควบคุมพฤติกรรมจนได้รับการยอมรับเข้าสู่กลุ่มเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมมีอำนาจเสมือนกลไกทางสังคมมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับระดับความสนใจของสมาชิกที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของกลุ่ม เขาก็มีสิทธิ์ในการควบคุมซึ่งเป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน เพราะขณะที่เขาได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลอื่นนั้น บุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากเขาด้วย (ไฉไลฤดี เจริญภักดี, 2529, หน้า 9)

ด้วยความมุ่งหมายให้สังคมดำรงอยู่ และช่วยให้บุคคลในสังคมมีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างดีนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีบทบาทอย่างมาก และมีความจำเป็นที่จะต้องมิตัวแทนของสังคมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาบุคลิกภาพของสมาชิก ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม 6 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว จัดว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมในการให้การอบรมบ่มนิสัย และพัฒนาพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างดี ซึ่งการอบรมของครอบครัวทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ทางตรงเป็นการบอกสอนกันตรง ๆ ว่า อะไรดีหรือควรไม่ควร ส่วนการอบรมทางอ้อมเป็นการอบรมแบบไม่เป็นทางการ อาจเป็นการเลียนแบบหรือรับไปโดยไม่รู้ตัว

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อเจตคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเด็กในวัยนี้มีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่ตนเองเข้าร่วมอยู่ด้วยกัน อาจมีการเลียนแบบท่าทาง พฤติกรรมหรือเครื่องแต่งกาย ที่บ่งบอกว่าเป็นพวกเดียวกัน

3. โรงเรียน เป็นเสมือนบ้านที่สองของเด็ก และมีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาบุคลิกภาพรองจากครอบครัว แต่ในปัจจุบันเด็กสมัยใหม่จะใช้เวลายาวนานในโรงเรียนในการเรียนรู้ความคิดและแนววิชาการต่าง ๆ เพื่อความก้าวหน้าของชีวิต และเนื่องจากเด็กต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

4. กลุ่มอาชีพ ในสังคมมีกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันและแต่ละกลุ่มมีคุณลักษณะที่เฉพาะแตกต่างกันไป การถ่ายทอดหรือการขัดเกลาจึงอาจจะยากกว่าเด็กเพราะส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ซึ่งแต่ละคนมีความคิดเป็นแบบฉบับของตนเองอยู่ในใจแล้ว

5. ตัวแทนทางศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคนหรือแนะแนวทางให้คนมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อเป้าหมายในการกระทำ ตัวแทนทางศาสนาได้แก่ วัด พระ นักบวชผู้สอนศาสนา ในบางสังคมอาจรวมถึงผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

6. สื่อมวลชน มีหลายประเภท เช่น วิชิตู โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้จะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าได้รับอบรมเลี้ยงดูให้มีเหตุผล เจตคติ ต่อสิ่งที่ตนได้รับแตกต่างกันไป ชาวสารที่รับจึงมีทั้งการยอมรับหรือไม่ยอมรับหรือการวางเฉยไม่ว่าจะมีปฏิกริยาแบบใดก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่มและต้องการความรู้ของบุคคลอีกส่วนหนึ่ง

ตัวแทนที่กล่าวมาทั้งหมดมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลที่สังคมต้องการเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

โดยสรุปแล้ว การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีรากฐานอยู่ที่ วิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกกระหว่างการเรียนรู้กับชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ องค์ประกอบที่สำคัญคือความรู้หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติตามอย่างผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริงได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การคมนาคมและการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้วิธีการหลายอย่างในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมปรับตามความต้องการ และสภาพท้องถิ่นที่เป็นจริงของชาวบ้านในท้องถิ่น (พรพิไล เลิศวิชา, 2532)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เกิดเป็นจารีตประเพณีระบบกฎเกณฑ์และพิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ถือปฏิบัติ และสั่งสมเกิดเป็นภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมของกลุ่ม ทั้งนี้ได้มีการนิยามความหมายของวัฒนธรรมหลายประการ ดังเช่น

บุญเทียน ทองประสาน (2531, หน้า 65-72) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือระบบคุณค่าที่รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชนและคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้ง

หมด ในแง่นี้วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น แต่คือ บทสรุปของความคิด และการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่สังคมรวมทั้งเป็นโครงสร้างทั้งทางด้านการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้านอุดมการณ์ ความเชื่อและด้านอำนาจการตัดสินใจ (การเมือง) ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออกอันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการ ประวัติศาสตร์ของชุมชน และสังคม ขณะเดียวกันหากพิจารณาถึงการให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ดังปรากฏการณ์ที่มีให้เห็นในหลาย ๆ ชุมชน อาทิ การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือ ความเชื่อในเรื่องการทำความดี ฯลฯ จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้ เป็นส่วนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างและมีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องเพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งนอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้ว ยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐ เพื่อให้ครอบครัว และชุมชนดั้งเดิมก็มีความพยายามที่จะต่อต้าน จึงทำให้เกิดส่วนที่เกิดจากการปรับตัวหรือการผลิตซ้ำความคิด อุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบชุมชนภายใน

กาญจนา แก้วเทพ (2533, หน้า 7) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมในประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบวัฒนธรรมชุมชน พร้อมทั้งอธิบายถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมในแต่ละด้านว่าเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำสร้าง ถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุดิบของอันเกิดจากการคิด และการกระทำของมนุษย์ เมื่อพิจารณาในแง่นี้วัฒนธรรมคือ ความรู้สึกนึกคิด และการปฏิบัติของมนุษย์เองโดยจะต้องมีระบบคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวกำกับ ตัวความรู้ และการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการดำรงชีวิต

ในกระบวนการทางวัฒนธรรม เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม ชุมชนก็มีการปรับหรือสร้างใหม่ทางอุดมการณ์อยู่เสมอ ซึ่งการปรับหรือสร้างใหม่อาจจะออกมาในรูปแบบของ

1. ปรับทั้งหมด
2. ปรับบางส่วน
3. ต่อต้านปฏิเสธ
4. ปรับแต่รูปแบบแต่ไม่ปรับเนื้อหา

จากแนวความคิดที่ว่า วัฒนธรรมของชุมชนก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่ มีกินและการมีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ในลักษณะของการต่อสู้เพื่อการมีอยู่ มีกินจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตโดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรม ซึ่งแต่เดิมนั้น เทคโนโลยีจะมีลักษณะเรียบง่ายและสะดวกต่อการผลิตทางด้านเกษตร ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตนั้น ลักษณะทางกายภาพมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอด หลายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมนุษย์ไม่สามารถควบคุมให้ดำเนินดังที่ต้องการ จึงต้องมีการสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติ จึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติและพยายามอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิตพัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อเกิดระบบคุณค่า เกิดการรับศาสนาเข้ามา ในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่าง ๆ

ในการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน เป็นกระบวนการการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ดำรงอยู่ของชุมชน โดยมุ่งเน้นการค้นหาวิถีชีวิต ความต้องการของชุมชนจากประวัติศาสตร์และมีการดำเนินการที่พัฒนาสอดคล้องกับชุมชน ภายใต้การร่วมควบคุมงานของชาวบ้าน ทั้งนี้การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนนั้น กาญจนา แก้วเทพ (2533, หน้า 45-47) ได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 มิติ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกันในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชน และจะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมากในหมู่เครือญาติเดียวกัน
2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค เป็นต้น
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ เพราะถ้ามีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัย และมีความหวังว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อการดำรงรักษาภาวะอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตน และถ่ายทอดไปสู่คนรุ่น

หลัง ๆ ต่อมาได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งคัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็น
 ปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ประมวลฎ ดิกคินสัน (2521,
 หน้า 91) ยืนยันว่าวิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติกันมาก็คือ อาศัยพิธีกรรม
 เป็นเครื่องบันทึกความรู้และถ่ายทอดความรู้ในชนรุ่นต่อ ๆ ไป วิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิก
 ในสังคมที่ยอมรับความสัมพันธ์ดังกล่าวและยึดถือปฏิบัติในสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นมา เหล่านี้
 เรียกได้ว่า เป็นคุณค่าหรือความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม"

จากเหตุของความพยายามที่จะดำรงอยู่สุขสงบระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จึงมี
 การปฏิบัติ ต่อสิ่งแวดล้อมและเกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระบบในการถือปฏิบัติอันเรียกว่า ระบบ
 วัฒนธรรมชุมชน และได้รับการถ่ายทอดถือปฏิบัติสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ใน
 รูปแบบและกลวิธีการที่แตกต่างหลากหลาย พิธีกรรมเป็นกลวิธีทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้าง
 ขึ้น เพื่อจัดการให้ระบบนิเวศน์เกิดความสมดุล ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมแบบพื้นฐานความ
 เชื่อของคนในชุมชนหนึ่ง จึงเป็นการตอกย้ำให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้และเกิดการปฏิบัติตามได้อย่าง
 สอดคล้องและเหมาะสม ซึ่งองค์ความรู้ทั้งหลาย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533, หน้า 4) ได้แสดง
 ทักษะไว้ว่า

"...ความรู้ทั้งหลายจะตั้งอยู่ลอย ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องมีวัฒนธรรม เกื้อหนุนให้ความรู้
 ดำรงอยู่ และสามารถนำไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นจะเน้นหนักทางด้าน
 อุดมการณ์เป็นสำคัญ..."

ความสำคัญก็คือ องค์ความรู้ของคนภายในชุมชนเกิดจากการหล่อหลอมรวมเอา
 ธรรมชาติรอบข้างกับตัวตนของความเป็นคนเข้าเป็นหนึ่งเดียวอย่างเป็นเอกภาพแล้วพัฒนา
 กลั่นกรอง สังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิด อุดมการณ์ของสังคมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และจัด
 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติให้เกิดความสมดุลย์ โดยเจตนามุ่งหมายเพื่อจะนำความ
 รู้ที่ผ่านการสั่งสอนมาใช้ในการแก้ปัญหา สามารถดำเนินชีวิตไปตามครรลองได้อย่างสงบสุข
 ซึ่งสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533, หน้า 12-13) ได้เสนอไว้ 3 ประการคือ

1. ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
3. ระบบทางความเชื่อ ประกอบด้วย ศาสนา คุณค่าและพิธีกรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนที่กล่าวมา เป็นการให้คุณค่าของชุมชนในการจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับสิ่งแวดล้อมกายภาพ คนกับสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติ และคนกับคน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันในหลายลักษณะ และมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าว ภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์ของเวลาและสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

แนวคิดเครือข่ายสังคม

เครือข่ายสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ได้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่บุคคลมีต่อกัน มีอิทธิพลกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการทางการเมือง (Political Entrepreneur) ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เครือข่ายสังคมที่จะทำการศึกษานี้จะทำการศึกษานี้เป็นสิ่งที่มียุอยู่ในทุกระบบสังคม นั่นคือ เครือข่ายทางญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และคนรู้จักนับถือกัน และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามมาได้แก่การไปมาหาสู่กัน การต่อรองการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีกับผู้อื่น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่คนไทยเรียกกันทั่วไปว่าการใช้เส้นสาย รวมทั้งผลของพฤติกรรมดังกล่าว ที่มีต่ออุดมการณ์ทางการเมืองและความขัดแย้งในสังคม

เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลจะเกิดขึ้นใหม่ และเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลาและบุคคลในสังคมมีความผูกพันซึ่งกันและกันในหลาย ๆ ด้าน แนวคิดเครือข่ายสังคมจึงเน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมทางสังคมที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย มีมาแต่ดั้งเดิมและมีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ คือ การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือใช้เส้นสายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

แนวคิดเครือข่ายสังคมช่วยให้มองเห็นภาพอีกด้านหนึ่งของผู้นำที่แสดงให้เห็นว่า ภายใต้พลังความกดดันต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนโดยผู้นำพยายามจะยกฐานะ ความเป็นอยู่ของตนโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับชาวบ้านทั่วไป หรือกับผู้นำในท้องถิ่นบ้านอื่น หรือกับข้าราชการและพ่อค้าในเมืองรวมทั้งนักการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมและครอบครัว หรือส่งผ่านความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรธรณี ๆ จากรัฐ ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมภายในหมู่บ้าน ดังนั้นแนวความคิด

เครือข่ายสังคมจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้นำเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชนบทกับคนในเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับอำนาจและอิทธิพลนอกชุมชน โดยในแง่การเมือง ผู้นำในชนบทจะมีโอกาสในการเข้าถึงผู้มีอำนาจ และกลไกการบังคับในระดับสูงขึ้นไป (แอนดรู เทอร์ตัน, 2533, หน้า 51) ทางด้านเศรษฐกิจ ผู้นำก็จะเป็นผู้ได้ประโยชน์ที่สามารถหาผลประโยชน์ และสะสมทุนได้มากขึ้น จากเครือข่ายของระบบทุนนิยมที่ขยายเข้าไปในชุมชน (ชยันต์ วรรณะภุติ, 2533, หน้า 148) ส่วนในระดับชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนยังสามารถเสริมฐานะทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้นโดยการอุปถัมภ์ทางสังคม จึงทำให้เกิดความชอบธรรมขึ้นในสายตาคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหนึ่งมีต่อผู้อื่น อาจมองได้ว่าเป็นเครือข่ายสังคมหนึ่งและเครือข่ายสังคมนี้อาจจะแสดงให้เห็นภาพได้ว่าเปรียบเสมือนจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น จุดคือบุคคลและเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเปรียบเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จัก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าทุก ๆ คนในโลกรู้จักและมีความสัมพันธ์ถึงกันหมด โดยผ่านบุคคลที่ตนเองรู้จัก และจะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงนั้นเครือข่ายสังคมของเรากว้างใหญ่มาก การที่จะศึกษาเครือข่ายสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางและพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีสายสัมพันธ์กับใครบ้างและพวกเขาเหล่านั้นมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไร เครือข่ายสังคมของกลุ่มหนึ่งจึงเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของเขา และขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่เขาสามารถใช้ให้มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่น (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2535, หน้า 35)

การศึกษาเครือข่ายสังคมไม่อาจศึกษาในระดับกว้าง ๆ ที่หมายถึงความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านที่มีบุคคลทั้งหมดมีต่อกันได้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเครือข่ายส่วนบุคคลของผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในกระบวนการพัฒนาชุมชนและการใช้ทรัพยากรของชุมชนซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Multiplexity) เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่งประกอบด้วยบุคคลอื่นที่เรารู้จัก และมีสายสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ในแง่ของบทบาทแล้ว บุคคลแต่ละคนมีบทบาทที่ต้องกระทำหลายบทบาทในชีวิตประจำวัน และในการมีบทบาทแต่ละบทบาทเขาได้รู้จักบุคคลอื่นที่มีบทบาทอย่างเดียวกัน ซึ่งบางครั้งเขาก็ได้พบกับบุคคลเดิมในการมีบทบาท

อื่น ๆ การที่บุคคลสองคนมีความสัมพันธ์กันเพียงบทบาทเดียวกันนั้นเรียกว่า มีความสัมพันธ์เชิงเดียว และการที่บุคคลสองคนมีความสัมพันธ์กันในหลายบทบาทเรียกว่า มีความสัมพันธ์เชิงซ้อน บทบาทหลาย ๆ อย่างที่แต่ละคนมีนั้นจะส่งผลกระทบต่อกันและกัน เพราะในแต่ละบทบาทก็มีปทัสถานและความคาดหวังทางสังคมที่ชี้นำแนวทางพฤติกรรม การศึกษาจะได้พิจารณาถึงบทบาทของผู้นำและบทบาทของผู้นำที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในหลายบทบาท ตามความคาดหวังและความผูกพันทางใจที่มีต่อกัน

2. สิ่งที่มีการแลกเปลี่ยน (Transactional Content) หมายถึง สิ่งของและน้ำใจที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนในการแสดงบทบาทแต่ละอย่าง สิ่งที่แลกเปลี่ยนกันนี้ไม่เพียงแต่ขึ้นอยู่กับปทัสถานสังคมที่มีอยู่ในแต่ละบทบาท หากยังขึ้นอยู่กับว่าบุคคลที่แสดงบทบาทนั้นตัดสินใจมีพฤติกรรมอย่างไรทั้งนี้เพราะถึงแม้ว่า ในแต่ละบทบาทจะมีปทัสถานและความคาดหวังกำหนดว่าควรมีการแลกเปลี่ยนสิ่งใดบ้าง แต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องแสดงให้เห็นว่า ในความสัมพันธ์กันตามบทบาทหนึ่ง ๆ นั้น คู่สัมพันธ์ได้มีการแลกเปลี่ยนสิ่งใดบ้างซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจว่าบุคคลหนึ่งให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลหนึ่งมากน้อยเพียงใด แต่ยังช่วยให้เห็นว่าเขาได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอะไรบ้างจากความสัมพันธ์ดังกล่าว

3. ลักษณะของการให้และการรับ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ระหว่างบุคคลอาจมีลักษณะที่มีการให้และการรับที่สมดุลกัน หรืออาจมีการให้มากกว่าการรับหรือในทางกลับกันลักษณะการให้และการรับดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่นอีกมากน้อยเพียงใด และถ้ามีการให้และการรับในปริมาณที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งความสัมพันธ์ใดที่มีการให้มากกว่าการรับ ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าผู้ให้เป็นผู้มีอำนาจมากกว่าผู้รับ

4. ความถี่และระยะที่ได้มีความสัมพันธ์ เครื่องข่ายของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและในขณะที่ความสัมพันธ์ต่อคนที่รู้จักกันมานานอาจจะค่อย ๆ เสื่อมไป การที่บุคคลได้ปะกัณบ่อยอาจจะช่วยให้มีความผูกพันกันมาก ดังนั้นระยะเลาได้รู้จักกันมาอาจเป็นเครื่องชี้ถึงคุณภาพของความสัมพันธ์ที่ดีกว่า เป็นเรื่องของระยะที่บุคคลได้ลงทุนไปในความสัมพันธ์กับผู้อื่น

แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของป่าและการจัดการป่าไม้

แนวคิดเดิมในการจัดการทรัพยากรของรัฐ ได้ถือว่าทรัพยากรเป็นของรัฐ การจัดการทรัพยากรจึงมีลักษณะรวมศูนย์ ยังผลให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา โฮร์ (อ้างใน มนัส สุวรรณ, 2531, หน้า 16) ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลายว่าเกิดจากการวางแผนที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วนให้อำศัยการวางแผนในรูปแบบจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง โดยไม่มีข้อมูลที่เพียงพอและได้เสนอทางออกว่า การแก้ปัญหาต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนารวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจ เพราะชุมชนมีศักยภาพจากฐานวัฒนธรรมชุมชนและฐานการผลิตที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบการเกษตรทางเลือกให้ยั่งยืนอยู่ได้ โดยที่ชุมชนนั้นไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นอกจากนี้ชุมชนยังมีองค์ประกอบภายในคือ มีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านที่เชื้ออำนาจชี้นำและเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของภายนอกที่มากกระทบความรู้ ภูมิปัญญาตลอดจนระบบคุณค่าเหล่านี้ ได้รับการประยุกต์และการสืบสานต่อเนื่อง โดยคนในชุมชนด้วยการเรียนรู้หลายรูปลักษณะ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคลและปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่า ตลอดจนเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามากระทบจากภายนอกและผู้มา ปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้านและเครือข่ายของกลุ่มบุคคล ตลอดจนองค์กรชุมชน มีบทบาทในด้านการพัฒนา ด้านการพิทักษ์ปกป้องต่อต้านการขยายแนวร่วมสู่ญาติมิตร ลูกหลาน เพื่อนบ้าน (เอนก นาคะบุตร, 2535)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในการดำเนินชีวิต ในความเป็นจริงไม่สามารถแยกทรัพยากรคน ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรมออกจากกันได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, หน้า 8) เพราะเป็นเรื่องอันหนึ่งอันเดียวกัน สำหรับในการจัดการทรัพยากรนั้น ควรจะให้มีการจัดการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ลงทุนน้อยแต่มีประสิทธิภาพ ให้ทุกคนได้ใช้มากที่สุด คือ กลุ่มใหญ่ได้มากกว่าคนเพียงไม่กี่คน การจัดการทรัพยากรให้มีการใช้อย่างยั่งยืนและมีการเปิดโอกาสให้คนทั้งหมดได้มีโอกาสเข้าไปใช้ที่ดิน น้ำ ในลักษณะการใช้ร่วมกัน มีกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรที่กระจายได้อย่างทั่วถึง

แนวคิดการจัดการป่าชุมชน

สถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลงซึ่งส่งผลกระทบทำให้สภาพแวดล้อมเสียดุลสภาพอย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่ป่าบางส่วนที่ชุมชนทำการอนุรักษ์ไว้จำนวนมากเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก

การจัดการของชุมชนเอง ทำให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน เอกสารการประชุมเวทีชาวบ้าน พ.ศ. 2534 เสนอว่า ควรให้ความสนใจป่าชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคมเพราะปัญหาป่าไม้ทวีความรุนแรง ชุมชน องค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องมีการสร้างเครือข่าย เพื่อต่อต้านการบุกรุกและการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอก เพื่อสร้างความตระหนักแก่สาธารณชนในความสำคัญของป่าชุมชนและเป็นแรงผลักดันให้มีนโยบายด้านการจัดสรรทรัพยากร ในลักษณะที่เป็นธรรมป่าชุมชนในฐานะมิติหนึ่งของการพัฒนาชนบท เพราะป่าชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความเป็นธรรมและปฏิเสธการครอบงำจากภายนอก โดยผสมผสานภูมิปัญญาของชาวบ้าน ให้เข้ากับเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตของชุมชนเองหรือการมองป่าชุมชนในด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเทคโนโลยีและป่าชุมชนในฐานะกลไก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะป่าชุมชนเป็นการเสนอกลไกสำคัญในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและพัฒนาองค์ความรู้ในด้านของความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านและวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งแนวคิดป่าชุมชนถือว่ามีใช้แนวคิดใหม่ เพราะชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกได้ดำเนินการป่าชุมชนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งมาหลายชั่วอายุคน โดยการดำเนินการผูกพันกับท่วงทำนองชีวิตของผู้คนอย่างใกล้ชิด (คณะกรรมการการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท, 2534, หน้า 5) ซึ่งป่าชุมชนเน้นการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเกี่ยวกับผลผลิตจากไม้และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของภาคเกษตร รวมทั้งการรักษาความสมดุลย์ของสภาพแวดล้อม (ยศ สันตสมบัติ, 2534, หน้า 204) อุดมการณ์ของป่าชุมชนเน้นที่คนมีใช้ที่ป่า คนจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติ ป่าสามารถดำรงอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ทำให้การมองป่าชุมชนนั้นไม่สามารถมองได้เพียงด้านเดียว ป่าชุมชนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในหลาย ๆ ด้านป่าชุมชนเป็นระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนได้แก่ ป่า ที่ดิน น้ำ และระบบการผลิตที่เหมาะสม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองตอบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านนิเวศวิทยาจะช่วยฟื้นฟูให้เกิดความสมดุลย์ทางนิเวศวิทยาเพิ่มขึ้นอันจะส่งผลให้เกิดความชุ่มชื้นเพิ่มปริมาณน้ำฝน ต้นน้ำลำธารและสร้างปุ๋ยธรรมชาติจากป่าซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณภาพดินให้อุดมสมบูรณ์การเติบโตของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์นานาชนิด
2. ด้านเศรษฐกิจ เป็นการนำไม้มาใช้สอยในชีวิตประจำวัน แหล่งอาหารที่สำคัญทั้งพืชผัก ผลไม้ สัตว์และแมลง ไม้ผืนและเชื้อเพลิง แหล่งอาหารของวัวและควาย นอกจากนี้ผลผลิตจากป่าเป็นรายได้ที่สำคัญของชุมชนเมื่อเหลือจากการบริโภคภายในชุมชน

3. ด้านการเมือง เมื่อชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรเป็นการกระจายอำนาจ การจัดการทรัพยากรไปสู่ชุมชนเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริงและนำไปสู่การพัฒนาองค์กรชุมชน อำนาจการตัดสินใจ การจัดสรรทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของชุมชน

4. ด้านสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม นั้นไม่สามารถแยกที่นา ที่ไร่ ป่า น้ำ และระบบการผลิตออกจากกันได้ จึงเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างคนกับป่าและแสดงออกในรูปความเชื่อ พิธีกรรม ในรูปเจ้าป่าเจ้าเขา ผีขุนน้ำ เทพยาดอาวรักษ์ ซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่มารองรับความเชื่อของชุมชนและสืบทอดมายาวนานนอกจากนี้ชุมชนยังมีการอนุรักษ์ป่าบรรพบุรุษ ป่าเจ้าที่ ป่าเลื้อยบ้าน ป่าช้า ป่าขุนน้ำ เป็นต้น

5. ด้านวิทยาศาสตร์ เนื่องจากป่าของประเทศไทยเป็นป่าฝนเขตร้อน จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่มากมายนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนา ด้านพันธุ์กรรมและเทคโนโลยีชีวภาพในอนาคต

ลักษณะของป่าชุมชนมี 2 รูปแบบคือป่าปลูก เป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมมือกันปลูกขึ้นมาโดยอาจจะใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านหรือที่ดินที่ซื้อร่วมกันและป่าธรรมชาติ ประชาชนในชุมชนช่วยกันรักษาป่าธรรมชาติ ที่มีอยู่หรือแบ่งตามประเภทของป่าชุมชนซึ่งมีหลายประเภท แต่ละประเภทต่างก็มีกิจกรรมในการดูแลรักษาเพื่อประโยชน์ของชุมชนที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ โดยยึดหลักความสมดุลในการใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาทดแทนซึ่งอาจจะแบ่งประเภทของป่าชุมชนขึ้น ดังนี้

1. ป่าชุมชนเพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำทางการเกษตร ป่าประเภทนี้ก็มีกฎเกณฑ์ห้ามตัดไม้ในบริเวณนี้โดยเด็ดขาด เพราะมีความเชื่อว่าการทำลายป่าไม้จะเป็นสาเหตุสำคัญต่อการลดลงของปริมาณน้ำในลำธารและมีผลต่อสภาพดิน ฟ้าอากาศ

2. ป่าชุมชนเพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย ป่าประเภทนี้ก็จะสงวนไว้เพื่อสนองความจำเป็นต้องการในการใช้ไม้ของชุมชน เช่น การปลูกบ้านเรือน ไม้ฟืน แหล่งอาหาร หากมีการใช้ประโยชน์ในส่วนนี้จะมีระบบควบคุมการตัดไม้และปลูกต้นไม้เพื่อให้เติบโตทดแทน

3. ป่าชุมชนเพื่อสงวนไว้ตามความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน พื้นที่ป่าเป็นที่ตั้งของศาลหรือหอผี พื้นที่ป่าบริเวณดังกล่าวถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพของหมู่บ้านชุมชน ทำให้ไม่มีใครกล้าตัดไม้บริเวณนี้

4. ป่าชุมชนขายเลน เป็นป่าประเภทสงวนรักษาไว้เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ปู กุ้ง หอย ฯลฯ

การอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นการดำเนินการโดยองค์กรชุมชน การเกิดองค์กรชุมชนมีเงื่อนไขหลักอยู่ 2 ประการคือ เงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนเอง และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชนแต่มีผลกระทบต่อคนในชุมชน เงื่อนไขภายในชุมชนคือการได้รับประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งประโยชน์อาจจะเป็นทั้งประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์จากทางสังคม บทบาทและความสามารถของผู้นำ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการกระตุ้นชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ส่วนเงื่อนไขภายนอกชุมชนนั้น คือ ภัยธรรมชาติ อันเนื่องจากการกระทำของคนบางกลุ่มและมีผลทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน ทำให้สมาชิกผู้ได้รับความเดือดร้อนได้ตระหนักถึงพิษภัยของการตัดไม้ทำลายป่าและร่วมกันคิดหาทางป้องกันแก้ไข การมีบุคคลภายนอกเข้ามาแย่งชิงทรัพยากร เช่น การสัมปทาน การบุกรุก ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนในชุมชนและบทบาทของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นบทบาทของการสนับสนุนคำแนะนำ เป็นต้น (ชอบ เข้มกัลด, 2535, หน้า5-11) ประกอบกับชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมและความเชื่อและภูมิปัญญาอยู่แล้ว การรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรจึงทำได้ไม่ยากนัก

เสน่ห์ จามริก (2536) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน 8 ประการ

1. ชุมชนที่อนุรักษ์ป่ามีความเป็นชุมชนสูง คือมีรูปแบบและความเข้มข้นของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชน
2. ชุมชนที่อนุรักษ์ป่าจะต้องมีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อยู่ในสภาพที่ใช้ได้และยังมีศักยภาพพอที่จะพลิกฟื้นให้คืนกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน
4. ชุมชนที่อนุรักษ์ป่าจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาป่า มีความเข้มแข็งและลึกซึ้งมากกว่าการมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น ซึ่งอาจมีเงื่อนไขเกิดจากประเพณี ความเชื่อและการผลิตซ้ำของอุดมการณ์สืบทอดกันมา หรือเกิดจากความจำเป็นในการป้องกันและรักษาระบบนิเวศน์หรือเกิดจากต่อต้าน
5. ชุมชนที่อนุรักษ์จะต้องมีผู้นำชุมชนเข้มแข็งที่จะควบคุม รักษากฎระเบียบและสามารถปรับภูมิปัญญาและจารีตประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับสถานการณ์ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง
6. ชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่มีความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

7. ชุมชนที่อนุรักษ์จะต้องมีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่า ทรัพยากรเป็น สิทธิและทรัพย์สินร่วมกันของชุมชน

8. ชุมชนที่สามารถรักษาป่าไว้ได้จะต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ใน 3 ประเด็นคือ หลักการจัดการ วิธีการจัดการและรูปแบบการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการทรัพยากรของชุมชนจะต้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการผลิต ที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ความสัมพันธ์ในลักษณะการพึ่งพานี้มีมานาน ทำให้เกิด การสังเกตและสังสมประสบการณ์เกี่ยวกับทรัพยากร เช่น ป่ามีการจำแนกป่าออกเป็นประเภท ต่าง ๆ ผลการใช้ประโยชน์จากป่ามีมากเกินไป ความรู้เกี่ยวกับการหมุนเวียนของธาตุอาหาร ในดินและความเชื่อมโยงของระบบมวลชีวภาพในเขตร้อนและทดแทนในสังคมพืช จาก พื้นฐานทางด้านความเชื่อและภูมิปัญญาเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่เดิม ทำให้องค์กรและ ผู้นำชุมชนสามารถนำชาวบ้านมาร่วมในการอนุรักษ์ป่า โดยเพิ่มการดำเนินการแก้ไขปัญหา ให้ มีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น เช่น มีคณะกรรมการป่าชุมชนร่างกฎระเบียบกับการบริหาร จัดการและข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เป็นที่ ยอมรับของทางราชการด้วย การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรรักษาป่า โดยมีการขยายตัวจากระดับ หมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง กลายเป็นเครือข่ายของคณะกรรมการป่าในระดับตำบลและ หรือระดับลุ่มน้ำ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา การละเมิดกฎระเบียบระหว่างชุมชนหรือกับผู้ถือสิทธิพล ภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดแนว คิดของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

วัลลภ มณีเชษฐา (2537) ศึกษา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรธรรม ล้านนา พบว่า วิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมอักษรล้านนาในอดีตมีบาท สำคัญในการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนของการบวชในพุทธศาสนาเพื่อจัด การศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลจากพระผู้เป็นอาจารย์ให้เป็นไปในทิศทางที่กำหนดเนื้อหา สอนใหญ่เน้นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ หลังจากการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2442 การศึกษาสมัยเข้ามาวัดจึงลดบทบาททางการศึกษาลง ในเนื้อหาส่วนใหญ่เป็น การอ่านออกเขียนได้เพื่อใช้ในด้านคัมภีร์ของนักประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์จากผู้ที่มีความ ห่วงแหนสิ่งที่เคยมีคุณค่าในอดีตและมีความหวังใยความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของล้านนาที่

จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา ปัจจุบันการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนายังคงมีอยู่ในวงแคบคือในบางวัด

นอกจากนี้ระบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์และมีการเชื่อมสลายหรืออาจเกิดการยอมรับวัฒนธรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ เข้าไปในชุมชนสิ่งที่เกิดขึ้นคือการเชื่อมสลายทางวัฒนธรรมเดิมกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของอักษรธรรมล้านนากับกระบวนการทางการศึกษาดั้งเดิมก็เริ่มมีการเลือนหายไปเช่นกัน จึงเป็นสิ่งที่สนใจศึกษาทั้งส่งเสริมให้กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ศันย สิทธิเจริญ (2535) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสาระทางการศึกษาในกระบวนการสร้างของชาวไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ในอดีตกระบวนการสร้างของมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของชาวไทยใหญ่สูงมาก เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้เดิมที่มีอยู่ในชุมชน วัดเป็นสถานที่ให้ความรู้พื้นฐานในการแสวงหาความรู้แก่เยาวชนทั้งทางโลกและทางธรรม ภายใต้การดูแลของพระผู้เป็นอาจารย์ให้เป็นไปในทางกำหนด ในระยะต่อมามีระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาในชุมชน ยังผลให้วัดลดบทบาททางการศึกษาลงไป กระบวนสร้างของจึงสูญเสียเนื้อหาทางการศึกษาไปมาก ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาหรือวิธีการเรียนการสอน ส่วนที่หลงเหลืออยู่จึงเป็นเพียงพิธีกรรม

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2539) ศึกษา การขัดเกลากายทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท พบว่า พิธีกรรมของชุมชนเป็นกุศโลบายที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการขัดเกลากายทางสังคมด้านความเชื่อเกี่ยวกับ

1. ระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพฤติกรรมของบุคคลระบบโครงสร้างอำนาจหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อการผืนกส่วนต่าง ๆ ของชุมชนและสังคมอย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขของผู้คนในชุมชน ทั้งนี้สาระของการขัดเกลากายทางสังคมด้านความเชื่อ ได้จำแนกออกเป็น 3 ระบบ คือการขัดเกลากายทางสังคมเกี่ยวกับ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยมีการกำหนดคุณค่าของคุณความดีของบุคคลที่พึงได้รับการยกย่อง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเน้นการปฏิบัติต่อธรรมชาติ โดยตระหนักถึงคุณค่าและการธำรงรักษา ร่วมกับการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นการขัดเกลาเกี่ยวกับการยอมรับในความแตกต่างและอำนาจและปฏิบัติตามข้อกำหนด โดยใช้อำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อมาควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในชุมชนเพื่อการลดความขัดแย้ง สร้างความร่วมมือ ความสามัคคีขึ้นในกลุ่มโดยความพึงพอใจร่วมกัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการสร้างระบบความเชื่อซึ่งเป็นที่ยึดทางจิตใจ เพื่อช่วยเป็นกำลังใจในการแก้ไขปัญหา และเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในวิถีทางของชุมชน

ปาลา อรุณวรลักษณ์ (2533) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบความเชื่อในการจัดการป่าไม้ของกะเหรี่ยง ที่บ้านขุนแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวกะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่มีความเข้าใจระบบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มีการปฏิบัติและใช้ประโยชน์ต่อธรรมชาติอย่างระมัดระวัง มีการวางกฎเกณฑ์ มีการสร้างระบบความเชื่อที่ว่าป่ามีเจ้าของและมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ จากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคนและการที่บรรพบุรุษเป็นผู้สร้างระบบความเชื่อหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ชนรุ่นหลังมีการปฏิบัติยึดถือ ก็เพื่อที่จะรักษาป่าดังกล่าวให้คงอยู่ในสภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถตอบสนองต่อชุมชนได้ ระบบความเชื่อของกะเหรี่ยงจึงเปรียบเสมือนกลไกทางสังคมที่คอยควบคุมและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่นานเท่าที่เอื้อประโยชน์ให้สมาชิกภายในชุมชนอย่างสอดคล้องและเหมาะสม และยังได้เสนอความคิดเห็นต่อไปว่า การที่หน่วยงานพัฒนาใด ๆ ที่จะเข้าไปให้ความรู้ในด้านการจัดทรัพยากรธรรมชาติ ควรที่จะคำนึงถึงโครงสร้างความคิดดั้งเดิมของชุมชนและทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ ประเพณีของชาวเขากลุ่มต่าง ๆ ด้วย เพราะว่าชุมชนชาวเขาเองก็มีองค์ความรู้เป็นของตนเองในการที่จะนำไปถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ อันจะส่งผลทำให้มีการดำรงอยู่ของชีวิตในท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ดิน และน้ำ

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2535) ศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกะเหรี่ยงป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จากแนวคิดในเรื่องจักรวาลวิทยาความเชื่อในวัฒนธรรมกะเหรี่ยง พบว่า กะเหรี่ยงไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร องค์ประกอบทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น แผ่นดิน แม่น้ำ อากาศ ต้นไม้ ล้วนมีสิ่งสร้างและคุ้มครอง ความเชื่อเหล่านี้ทำให้กะเหรี่ยงในบริเวณทุ่งใหญ่นเรศวรทำการผลิตอย่างเคารพ

ธรรมชาติ และพยายามรักษาความสมดุลของสัมพันธ์ภาพระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ด้วยการมีศีลธรรมประจำใจ องค์ความรู้และพิธีกรรมของกะเหรี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและองค์รวมของความสัมพันธ์ตามแนวทงงานด้านมนุษยวิทยา

ตุลวัตร พานิชเจริญ (2536) ศึกษา การกล่อมเกลาทงสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง พบว่า ในชุมชนกะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตและการผลิตแบบยังชีพ มีระบบความเชื่อที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ระดับคือ 1. ในระดับจิตวิญญาณ 2. ระดับชุมชน 3. ระดับเครือญาติ และ 4. ระดับครัวเรือน ความเชื่อถูกปลูกฝังลงในจิตวิญญาณของสมาชิกในชุมชนและมีการสืบทอดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยมีแบบแผนของการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ กล่าวคือ การเรียนรู้ของคนในชุมชนจะเกิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคล ผ่านการปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก และนำมาแลกเปลี่ยนกันในระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อสรุปเป็นบทเรียนและถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังสืบทอดไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในชุมชนชนบทแต่ละชุมชนจะมีกลุ่ม/องค์กรทงที่เกิดจากการรวมตัวกันตามธรรมชาติและการจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน การรวมตัวกันเพื่อร่วมทำกิจกรรมการรับใช้หรือแก้ไขปัญหของชุมชนได้ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่ชุมชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้พัฒนาการสืบสานกันมา จำเป็นต้องมีกระบวนการสืบทอดกระบวนการเรียนรู้โดยมีองค์กรชุมชนคอยทำหน้าที่ผสมผสานแนวคิดและองค์ความรู้ทั้งจากภายในและภายนอกหรือการผลิตซ้ำเพื่อเป็นการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นและเชื่อมโยงถักทอเป็นการสืบทอดแนวคิดเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างจิตสำนึกและสร้างพลังในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในส่วนของความสัมพันธ์ทางสังคมนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ ชาติชาย ณ เชียงใหม่ กาญจนนา แก้วเทพ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นกรอบพิจารณา ส่วนการสืบทอดการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้ใช้กรอบแนวคิดของ อเนก นาคะบุตร เสน่ห์ จามริก นิธิ เอียวศรีวงศ์ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาประกอบการศึกษา

ในการศึกษาการสืบทอดแนวคิดของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ขึ้นอยู่กับ
กลไก เงื่อนไข ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นการสืบทอดแนวคิดของชุมชนในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ วิธีการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนความรู้ ตลอดจนกลไก เงื่อนไขที่ทำให้
เกิดการสืบทอดแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้